

دانشگاه فرهنگیان هرمزگان
پردیس فاطمه الزهرا (س) - خاوران

برنامه ریزی درسی چند پایه

دکتر مهنوش عابدینی

برنامه نویسی در کلاس های چند پایه :

برای نوشتن برنامه کلاس های چند پایه اگر آموزشگاه ۶ پایه نیست یعنی بیش از یک نفر آموزگار فعالیت دارد باید ترکیب پایه ها مشخص شود .

الف) ترکیب پایه ها :

توصیه می شود پایه ها به هم نزدیک باشند . چون تدریس به شیوه گروهی را ممکن می سازد و بسیاری از مشکلات انضباطی کلاس رفع می گردد . اما گاهی تعداد دانش آموزان مانع از این کار می شود . برای مثال:

اگر دونفر آموزگار در یک مدرسه عشایری یا روستایی خدمت می کنند بهتر است که ترکیب به شکل زیر باشد:

اول ، دوم و سوم ۱ کلاس

سوم ، چهارم و پنجم ۱ کلاس

اما اگر تعداد دانش آموزان به شرح زیر و تعداد آموزگاران ۲ نفر باشد ترکیب کلاس متفاوت خواهد بود .

اول = ۱۰ نفر دوم = ۸ نفر سوم = ۷ نفر چهارم = ۵ نفر پنجم = ۸ نفر ششم = ۷ نفر در این صورت معلمان ممکن است با تکیه بر آمار تقسیم بندی زیر را معمول دارند .

اول ، دوم و چهارم = ۲۳ نفر سوم ، پنجم و ششم = ۲۲ نفر

ب) تعداد نیروی انسانی در آموزشگاه :

اگر در مثال بالا ۳ نفر نیرو فرض کنیم در این صورت ترکیب پایه ها ممکن است به شرح زیر باشد .

مدیر آموزگار : پایه دوم

آموزگار اول : اول ، سوم و چهارم

آموزگار دوم : پنجم و ششم

ج) نبودن دانش آموز در بعضی از پایه ها :

بارها اتفاق می افتد که به دلیل ترک تحصیلی ، مردودی و ... در یک پایه دانش آموزی ثبت نام نمی کند . اگر در این مدرسه دو نفر معلم مشغول فعالیت آموزشی هستند در اینصورت یک کلاس به صورت دو پایه و یک کلاس به صورت ۳ پایه تشکیل خواهد شد .

- سهولت یا دشواری پایه‌ها را در محور قرار دادن آن در نظر بگیرید. برای مثال تدریس علوم سوم ابتدایی، ریاضیات چهارم و علوم پنجم را در یک جلسه محور قرار دادن کار را دشوار می‌کند.
- توالی محوریت را در پایه‌ها در نظر بگیرید. برای مثال یک پایه ۳ جلسه پشت سر هم تدریس نداشته باشد.

اگر شیوه تدریس شما گروهی باشد دروس مشابه پایه‌ها را کنار یکدیگر قرار دهید. به عنوان مثال تعلیمات دینی سوم، چهارم و پنجم را در یک جلسه برنامه‌هفتگی طراحی کنید. سعی کنید در هر ساعت بیش از یک کلاس را در محور قرار دهید که در این صورت با گذاشتن عددی در جلو آنها مشخص کنید به عنوان مثال: محور ۱ محور ۲ محور ۳
- زمان تقریبی هر فعالیت را مشخص کنید.

- اگر شیوه تدریس شما بر اساس روش محوری بوده و در هر جلسه بیش از ۲ محور داشته باشید حداقل باید در طراحی تدریس ۴۵ الی ۵۰ دقیقه وقت منظور کنید

- تغییر برنامه را از هر ۲ ماه، بعد از کنترل بودجه‌بندی کتب در دستور کار خود قرار دهید. و اگر لازم شد محور بودن یا فرعی بودن را بر اساس عملکرد گذشته و نیاز آینده تنظیم کنید.
در صفحات بعد ۲ نمونه برنامه‌هفتگی جهت آشنایی بیشتر معلمان عزیز تنظیم شده است. یک نمونه بر اساس روش محوری و یک نمونه نیز بر اساس روش گروهی با فرض حداکثر پایه‌ها یعنی یک کلاس ۶ پایه طراحی شده است.

- البته معلمان عزیز می‌دانند که در تنظیم برنامه به شیوه گروهی تمام دروس در تمام ساعات ممکن نیست بلکه در واقع تلفیقی از یک برنامه محوری و گروهی است.

جدول ذیل بر اساس هشتصد و سی و چهارمین جلسه شورای عالی آموزش و پرورش مورخ ۱۳۸۹/۱۲/۵ که طی نامه شماره ۱۲۰/۲۸۶۶۳ مورخ ۱۳۸۹/۱۲/۲۸ شورای عالی آموزش و پرورش تحت عنوان <<ساماندهی زمان آموزش در دوره ابتدایی>> و همچنین راهنمای عمل مجموعه مستندات تحول بنیادین در آموزش و پرورش شماره ۱ دیماه ۱۳۹۰ وزارت آموزش و پرورش طراحی شده است.
در بند ۱ ماده ۲ مصوبه فوق آمده است: برنامه آموزشی و تربیتی هفتگی مدرسه در قالب ۲۵ جلسه آموزشی برای کلیه پایه‌های تحصیلی منحصراً در ۵ روز اول هفته سازماندهی و اجرا شود.
بر اساس بند ۲ ماده ۲ مصوبه فوق زمان هر جلسه برای پایه‌های اول و دوم ۴۵ دقیقه و برای پایه‌های سوم و چهارم و پنجم ۵۰ دقیقه تعیین شده است. و در بند ۳ همان مصوبه برای پایه‌های اول و دوم بعد از هر جلسه آموزشی ۲۰ دقیقه و برای پایه‌های سوم و چهارم و پنجم ۱۵ دقیقه زمان استراحت در نظر گرفته شود. برابر مصوبه هشتصد و پنجاه و دومین جلسه شورای عالی آموزش و پرورش مورخ ۱۳۹۰/۱۰/۱ یک ساعت از ساعات درس قرآن پایه ششم به صورت تجمیعی برای تقویت روخوانی، روان‌خوانی و انس با قرآن اختصاص می‌یابد.

جدول مواد و ساعات تدریس هفتگی اول تا ششم ابتدایی:

ردیف	مواد درسی	کلاس اول	کلاس دوم	کلاس سوم	کلاس چهارم	کلاس پنجم	کلاس ششم	جمع
۱	قرآن	۲	۳	۳	۳	۳	۳	۱۷
۲	هدیه های آسمان	-	۲	۲	۲	۲	۲	۱۰
۳	انشا فارسی	-	۲	۲	۲	۲	۵ زبان و ادبیات فارسی	۴۶
۴	املا فارسی	-	۳	۲	۲	۲		
۵	قرائت فارسی (خواندن و درک مطلب و دستور زبان فارسی)	۱۱	۳	۴	۳	۳		
۶	مطالعات اجتماعی (تاریخ، جغرافی و تعلیمات مدنی)	-	-	۲	۲ یا ۳	۲ یا ۳	۳ مطالعات اجتماعی و آداب زندگی	۱۰
۷	هنر (نقاشی، خوش نویسی، کار دستی)	۲	۲	۱ یا ۲	۲ یا ۱	۲ یا ۱	۲ هنر	۱۰
۸	علوم تجربی و بهداشت	۳	۳	۲ یا ۳	۳	۳	۲ علوم تجربی	۱۷
۹	ریاضی	۵	۵	۴	۴	۴	۴ ریاضیات	۲۶
۱۰	ورزش	۲	۲	۲	۲	۲	۲ سلامت و تربیت بدنی	۱۲
۱۱	تفکر و پژوهش	-	-	-	-	-	۱	۱
۱۲	کار و فناوری	-	-	-	-	-	۱	۱
جمع	مجموع ساعات هفتگی	۲۵	۲۵	۲۵	۲۵	۲۵	۲۵	۱۵۰

برنامه هفتگی کلاس شش پایه بر اساس شیوه محوری

		زنگ اول			زنگ دوم			زنگ سوم			زنگ چهارم			زنگ پنجم		
پایه	امام هفده	درس	شیوه اداره	زمان به دقیقه	درس	شیوه اداره	زمان به دقیقه	درس	شیوه اداره	زمان به دقیقه	درس	شیوه اداره	زمان به دقیقه	درس	شیوه اداره	زمان به دقیقه
اول	شنبه	قرآن	محور	۱۵	فارسی	خ	-	ریاضی	خ	-	فارسی	خ	-	علوم	محور	۱۵
		ریاضی	خ	-	هنر	خ	-	علوم	محور	۱۵	ورزش	خ	-	فارسی	محور	۱۵
		قرآن	خ	-	ریاضی	محور	۱۵	دیکته	محور	۱۵	انشا	محور	۱۵	فارسی	خ	-
		ریاضی	خ	-	علوم	محور	۱۵	انشا	خ	-	قرآن	-	-	دینی	خ	-
		فارسی	محور	۱۵	هنر	خ	-	علوم	محور	۲۰	ریاضی	محور	۱۵	قرآن	خ	-
دوم	شنبه	ریاضی	محور	۲۰	فارسی	محور	۲۰	ورزش	خ	-	دینی	محور	۲۰	علوم	محور	۲۰
		ورزش	خ	-	فارسی	محور	۱۵	ریاضی	محور	۱۵	فارسی	خ	-	فارسی	خ	-
		انشا	محور	۱۵	ریاضی	محور	۱۵	دیکته	خ	-	قرآن	خ	-	فارسی	خ	-
		علوم	محور	۱۵	ورزش	خ	-	فارسی	خ	-	ریاضی	محور	۱۵	قرآن	خ	-
		ورزش	خ	-	فارسی	محور	۱۵	اجتماعی	محور	۱۵	دیکته	محور	۱۵	ریاضی	محور	۱۵
سوم	شنبه	دینی	محور	۲۰	انشا	خ	-	؟	خ	-	قرآن	خ	-	ریاضی	محور	۱۵
		ریاضی	خ	-	هنر	خ	-	؟	محور	۲۰	فارسی	محور	۲۰	قرآن	محور	۲۰
		علوم	محور	۱۵	فارسی	محور	۱۵	هنر	خ	-	ریاضی	خ	-	فارسی	محور	۱۵
		ورزش	خ	-	دینی	محور	۱۵	علوم	محور	۱۵	ریاضی	خ	-	انشا	محور	۱۵
		اجتماعی	خ	-	هنر	خ	-	فارسی	خ	-	دینی	محور	۱۵	ریاضی	خ	-
چهارم	شنبه	قرآن	خ	-	فارسی	خ	-	ریاضی	خ	-	علوم	محور	۱۵	دیکته	خ	-
		دیکته	محور	۲۰	ریاضی	محور	۲۰	قرآن	خ	-	علوم	محور	۲۰	اجتماعی	خ	-
		کار و فناوری	محور	۲۰	فارسی	خ	-	قرآن	محور	۲۰	علوم	محور	۲۰	اجتماعی	خ	-
		فارسی	محور	۱۵	فارسی	خ	-	ورزش	خ	-	علوم	محور	۱۵	ریاضی	محور	۱۵
		دینی	خ	-	ریاضی	محور	۱۵	قرآن	خ	-	علوم	محور	۱۵	ریاضی	محور	۱۵
اول	شنبه	فارسی	محور	۱۵	فارسی	خ	-	ورزش	خ	-	علوم	محور	۱۵	ریاضی	محور	۱۵
		دینی	خ	-	ریاضی	محور	۱۵	قرآن	خ	-	فارسی	خ	-	دیکته	محور	۱۵
		فارسی	خ	-	ریاضی	محور	۱۵	ورزش	خ	-	علوم	محور	۱۵	انشا	خ	-
		اجتماعی	خ	-	ورزش	خ	-	ریاضی	خ	-	دینی	محور	۱۵	علوم	محور	۲۰
		اجتماعی	محور	۱۵	دینی	محور	۲۰	علوم	محور	۲۰	ریاضی	محور	۱۵	انشا	خ	-
دوم	شنبه	ریاضی	محور	۲۵	اجتماعی	خ	-	تفکر و پژوهش	محور	۲۰	ورزش	خ	-	قرآن	محور	۱۵
		ریاضی	خ	-	فارسی	محور	۱۵	هنر	خ	-	قرآن	محور	۱۵	دیکته	خ	-
		علوم	محور	۱۵	هنر	خ	-	قرآن	محور	۱۵	دینی	محور	۱۵	علوم	محور	۱۵
		دیکته	خ	-	اجتماعی	خ	-	دینی	خ	-	قرآن	محور	۱۵	علوم	محور	۱۵
		قرآن	خ	-	فارسی	محور	۱۵	هنر	خ	-	اجتماعی	محور	۲۰	انشا	محور	۲۰
پنجم	شنبه	فارسی	محور	۱۵	ورزش	خ	-	اجتماعی	محور	۲۰	قرآن	خ	-	دیکته	خ	-
		علوم	محور	۲۰	ریاضی	محور	۲۰	قرآن	خ	-	دینی	خ	-	فارسی	خ	-
		علوم	محور	۲۰	ریاضی	محور	۲۰	قرآن	خ	-	دینی	خ	-	فارسی	خ	-

برنامه هفتگی کلاس شش پایه بر اساس شیوه گروهی:

		زنگ اول			زنگ دوم			زنگ سوم			زنگ چهارم			زنگ پنجم		
ایام هفته	پایه	درس	شیوه اداره	زمان به دقیقه	درس	شیوه اداره	زمان به دقیقه	درس	شیوه اداره	زمان به دقیقه	درس	شیوه اداره	زمان به دقیقه	درس	شیوه اداره	زمان به دقیقه
شنبه	اول	فارسی	گروهی	۲۰	قرآن	گروهی	۲۰	ریاضی	گروهی	۳۰	فارسی	خ	-	علوم	گروهی	۴۵
	دوم	فارسی			قرآن			ریاضی			ورزش	خ	-	علوم		
	سوم	فارسی			قرآن			ریاضی			دیکته	در تابلو	۵	علوم		
	چهار	ریاضی	گروهی	۳۰	علوم	گروهی	۳۰	قرآن	گروهی	۲۰	فارسی	گروهی	۴۵	دینی	خ	-
	پنجم	ریاضی			علوم			قرآن			فارسی			هنر	خ	-
	ششم	ریاضی			علوم			قرآن			فارسی			ورزش	خ	-
یکشنبه	اول	فارسی	گروهی	۲۰	ریاضی	گروهی	۳۰	قرآن	گروهی	۲۰	فارسی	گروهی	۳۵	فارسی	گروهی	۲۰
	دوم	فارسی			ریاضی			قرآن			انشا			دیکته		
	سوم	فارسی			ریاضی			قرآن			انشا			ورزش	خ	-
	چهار	اجتماعی	گروهی	۳۰	ورزش	خ	-	ریاضی	گروهی	۳۰	انشا	گروهی	۲۰	دیکته	محور	۱۵
	پنجم	اجتماعی			قرآن	گروهی	۲۰	ریاضی			انشا			دینی	محور	۱۵
	ششم	اجتماعی			قرآن			ریاضی			هنر			فارسی	خ	-
دوشنبه	اول	هنر	گروهی	۱۵	ریاضی	گروهی	۲۵	فارسی	محوری	۱۰	فارسی	خ	-	علوم	گروهی	۳۰
	دوم	هنر			ریاضی			ورزش	خ	۱۵	دینی	گروهی	۲۰	علوم		
	سوم	هنر			ریاضی			فارسی	خ	-	دینی			اجتماعی	خ	-
	چهار	علوم	گروهی	۳۵	دیکته	تابلو		ریاضی	گروهی	۴۰	فارسی	گروهی	۳۰	قرآن	خ	-
	پنجم	علوم			ورزش	خ	-	ریاضی			فارسی			دیکته	محور	۲۰
	ششم	علوم			کاروفناوری	محوری	۳۰	ریاضی			فارسی			اجتماعی	خ	-
سه شنبه	اول	ریاضی	گروهی	۳۰	فارسی	گروهی	۲۵	علوم	خ	-	ورزش	خ	-	فارسی	خ	-
	دوم	ریاضی			فارسی			هنر	خ	-	دینی	محوری	۱۵	دیکته	محور	۲۰
	سوم	ریاضی			فارسی			علوم	محوری	۱۵	انشا	خ	-	ورزش	گروهی	
	چهار	اجتماعی	گروهی	۲۰	دینی	گروهی	۲۵	ریاضی	گروهی	۳۵	علوم	گروهی	۲۰	ورزش		
	پنجم	اجتماعی			دینی			ریاضی			علوم			انشا	محور	۱۵
	ششم	اجتماعی			دینی			ورزش	خ	۲۰	فارسی	محوری	۱۵	قرآن	محور	۱۵
چهارشنبه	اول	ریاضی	گروهی	۲۰	ورزش	خ	-	فارسی	خ	-	فارسی	گروهی	۲۰	هنر	خ	-
	دوم	ریاضی			قرآن	گروهی	۲۰	دیکته	گروهی	۲۵	انشا			علوم	گروهی	
	سوم	اجتماعی	خ	-	قرآن			دیکته			دینی	خ	-	علوم		
	چهار	انشا	خ	-	اجتماعی	گروهی	۲۰	قرآن	گروهی	۲۵	فارسی	گروهی	۳۰	هنر	خ	-
	پنجم	دیکته	خ	-	اجتماعی			قرآن			فارسی			ورزش	خ	-
	ششم	تفکر و پژوهش	محوری	۳۰	دینی	محوری	۱۰	ریاضی	خ	-	فارسی			علوم	محور	۲۰

در صفحه قبل برنامه هفتگی کلاس شش پایه به شیوه گروهی را مشاهده کردید البته باید توجه نمود که:

(الف) در تعدادی از پایه ها دروسی هست که در پایه های دیگر نیست .

(ب) ساعات اختصاص داده شده برای هر درس در هر پایه برابر ساعات کار مصوب هفتگی متفاوت است

(ج) برنامه هفتگی در هر دو روش (محوری – گروهی) با فرض ۶ پایه و ۵ روز فعالیت طراحی شده اند .

(د) حرف خ به معنای خود آموخت یا فرعی است .

در تنظیم هر دو برنامه به شکل زیر عمل شده است :

اگر معلمی در هر روز ۵ جلسه و در هر جلسه ۳ محور تدریس داشته باشد هر روز ۱۵ درس محور خواهد داشت که در ۵ روز هفته ۷۵ درس محور را در برنامه هفتگی خود خواهد داشت. ۷۵ ساعت بر اساس سهولت و دشواری دروس به شکل زیر بین پایه ها تقسیم شده است.

ساعات	ساعات هفتگی مصوب	ساعات محور در برنامه هفتگی	ساعات خود آموخت در برنامه هفتگی
پایه اول	۲۵	۱۲	۱۳
دوم	۲۵	۱۲	۱۳
سوم	۲۵	۱۲	۱۳
چهارم	۲۵	۱۲	۱۳
پنجم	۲۵	۱۳	۱۲
ششم	۲۵	۱۴	۱۱
جمع	۱۵۰	۷۵	۷۵

تعداد پایه های محور و خود آموخت در هر زنگ کلاس های چند پایه

تعداد پایه ها	تعداد پایه محور	تعداد پایه خود آموخت
۲ پایه	۲	۰
۳ پایه	۳	۰
۴ پایه	۳	۱
۵ پایه	۳	۲
۶ پایه	۳	۳

تهیه و تنظیم : اسد ظاهر نسب معاون آموزشی اداره آموزش و پرورش عشایر فارس
منبع : شیوه اداره و تدریس در کلاس های چند پایه در نظام آموزشی ۳-۳-۶ تألیف صمد صمدیان

مشکلات و مسایل کلاس های درس چند پایه:

یکی از مسایل اساسی در کلاس های چند پایه ، نیروی انسان است . در این کلاس ها معمولاً معلم علاوه بر تدریس محتوای آموزشی ، امور اداری مربوط به مدیر ، معاون ، متصدی امور دفتری و وظایف مربی بهداشت ، معلم ورزش و ... را نیز عهده دار است و از سوی دیگر او باید به عنوان یک پژوهشگر در آموزش کیفی و یک مشاور اجتماعی نیز ایفای نقش کند . این در حالی است که هیچ انگیزه اجتماعی ، اقتصادی ویژه ای برای آن ها فراهم نشده است و افراد علاقمند و شایسته حرفه معلمی تمایلی به خدمت در این کلاس ها ندارند.

از سوی دیگر حق معلمان فارغ التحصیلی مراکز تربیت معلم هم برای تدریس در این کلاس ها ، آمادگی ، اطلاعات و تجربه مناسب ندارند و از هیچ آموزش پیش از خدمتی که زمینه ساز تجربه عملی و تفکر درباره ی تدریس چند پایه باشد ، برخوردار نیستند. در مجموع برای معلمان چند پایه آموزش جداگانه وجود ندارد و آن ها ناچارند از طریق تجربه و آزمایش ، روش هایی را مورد استفاده قرار دهند و هیچ تدبیری جهت ارتقای توانایی ها و صلاحیت ایشان جهت به کارگیری روش های مؤثر تبادل تجارب و اطلاعات و اندیشیده نشده است. این دیدگاه که معلمان آموزش دیده برای تدریس تک پایه به طور اتوماتیک می توانند در کلاس های چند پایه تدریس کنند، غیر قابل قبول است و مخصوصاً که از کم تجربه

ترین افراد در دسترس (سرباز معلم ، آموزشیاران نهضت سواد آموزی، بومیان با سواد و) برای اداره این کلاس ها استفاده می شود.

در مجموع مشکلات خاصی همچون کمبود وقت ، نقصان تجربه و کمبود اطلاعات معلمان مدارس چند پایه در امر تدریس و کلاس داری حرفه ای ، نا مناسب بودن فضای آموزشی و کمبود کلاس درس ، عدم هماهنگی بین مدرسه و خانواده و کمبود تجهیزات آموزشی منجر به نارضایتی معلمان می گردد مخصوصاً در مواردی که معلم به عنوان مدیر ، دفتر دار ، خدمتگزار ، معاون ، نامه رسان هم ایفای نقش می کند . و در کلاس نیز باید بیش از یک معلم تک پایه مهارت ، توانایی و اطلاعات داشته باشد. مشکلات خاص کلاس های چندپایه و راه حل های پیشنهادی مشکلات کلاس های چندپایه را در دو بخش آموزشی و غیر آموزشی بحث کرده و برای هر کدام چند راه حل ارائه می دهیم:

الف: مشکلات آموزشی در کلاس های چند پایه

کمبود وقت: برابر جدول دروس مصوب وزارت آموزش و پرورش هر پایه ابتدایی ۲۴ ساعت در هفته درس دارد. اگر کلاس پنج پایه باشد ، معلم باید ۱۲۰ ساعت فعالیت آموزشی و تدریس را در قالب ۲۴ ساعت برنامه ریزی کند. در واقع فرصت های یاددهی و یادگیری در یک کلاس پنج پایه به یک پنجم کاهش می یابد.

راه حل ۱:

کاهش دادن پایه ها: با توجه به این که معمولاً معلمان کلاس های چند پایه در محل خدمت خود بیتوته می کنند ، می توانند برنامه ی آموزش و تدریس خود را بر مبنای ۳ پایه در صبح و ۲ پایه در بعدازظهر طرح ریزی کنند. به این معنا ضمن این که همه دانش آموزان تحت تعلیم در مدرسه حضور دارند ، در نوبت صبح فقط سه پایه به عنوان محور در کار یادگیری شرکت دارند و دو پایه دیگر به انجام تکالیف ، فعالیت های پژوهشی ، دست ورزی ، فعالیت های هنری و تربیت بدنی و ... مشغولند. این روش علاوه بر افزایش ۴۰ درصدی وقت در فرایند آموزشی ، در صورت نزدیک بودن پایه ها به همدیگر ، از لحاظ روانی منجر به احساس آرامش دانش آموزان می شود و مدیریت کلاس را تسهیل می نماید.

راه حل ۲:

تفاوت زمان استراحت: در مدارس ابتدایی بعد از هر ۴۵ دقیقه آموزش ، ۱۵ دقیقه برای استراحت برنامه ریزی شده است که هر کلاس در طول روز ۳ بار از فرصت استراحت استفاده می کند. اگر زمان استراحت طوری تنظیم شود که دانش آموزان به طور متناوب از این فرصت بهره گیرند، به میزان قابل ملاحظه ای در زمان صرفه جویی خواهد شد. با این روش فقط معلم کلاس مربوطه دچار مشکل می شود که می تواند با برنامه ریزی دقیق این نقیصه را جبران نماید.

راه حل ۳:

استفاده از وجود شاگرد معلم: استفاده از برخی دانش آموزان برای تدریس به بعضی دیگر ، پدیده جدیدی نیست. این روش آموزش که با عنوان های مختلف مانند شاگرد معلم ، معلمیار ، خلیفه و... نامیده می شود برای اولین بار پیش از قرن هیجدهم در انگلستان برای مبارزه با نابرابری های آموزشی مطرح شد و در مدارس مونته - سوری نیز مورد استفاده قرار گرفت. سابقه این نوع از آموزش در ایران به مکتب خانه های قدیم بر می گردد. این روش در حال حاضر در کشورهای اروپایی از جمله انگلستان ، فرانسه ، سوئد ، بلژیک و روسیه مورد استفاده قرار می گیرد .

در این روش از دانش آموزان مستعدتر پایه های بالاتر در جهت نظارت بر گروه های خود آموز استفاده می شود. از مزایای این روش می توان به جبران کمبود ساعات آموزشی ، آموزش انفرادی به

دانش آموزان ضعیف از لحاظ عاطفی و اجتماعی و درسی ، ایجاد اعتماد به نفس و نگرش مثبت به خود در دانش آموزان معلم یار و تقویت احساس استقلال و عدم وابستگی و...

جهت رفع موانع موجود بر سر راه اجرای این روش می توان با عوض کردن هر ماه یک بار شاگرد معلم ، از افت تحصیلی او جلوگیری به عمل آورد و از دانش آموزان مستعد دیگر در زمینه درسی برای این منظور استفاده کرد . راهکار مفید دیگری که نگارنده این جملات سال ها از آن استفاده نموده ، شاگرد معلم هم پایه است . به این صورت که از هر پایه یکی از دانش آموزان برتر نقش معلم را در برنامه خود آموزی ایفا می کند .
راه حل های دیگر

۱- حذف فرصت اختصاص داده شده برای حضور و غیاب دانش آموزان

۲- ثبت فعالیت های فرایند آموزش در خارج از وقت آموزش

۳- تصحیح املا و انشا و بررسی مشق دانش آموزان در خارج از وقت آموزش

۴- تعیین یک زمان خاص در خارج از وقت آموزش برای پاسخگویی به ارباب رجوع

۵- هماهنگی با مدیریت روستاهای هم جوار جهت انجام امور مدیریتی و مراجعه به اداره

فقدان تجهیزات آموزشی: اثرات استفاده از تجهیزات آموزشی و کمک آموزشی در تعمیق یادگیری بر کسی پوشیده نیست . اما متأسفانه کلاس های چندپایه به دو دلیل فاقد آن هستند:

۱- پایین بودن سرانه دانش آموزی

۲- در اولویت قرار نداشتن مدارس چند پایه در هنگام توزیع وسایل آموزشی رایگان از جانب اداره .

ب: مشکلات غیر آموزشی کلاس های چندپایه

۱- عدم مشارکت و رسیدگی اولیا ی دانش آموزان در امر تحصیل فرزندان خود

۲- فقر مالی اولیا

۳- سنگینی حجم کار مدیر آموزگاران در مدارس دارای کلاس های چند پایه

۴- بی ثباتی نیروی انسانی

۵- سوء تغذیه

۶- غیبت بیش از حد دانش آموزان

۷- پایین بودن سرانه دانش آموزی در مدارس چندپایه

۸- فضای نامناسب آموزشی

۹- کمبود امکانات بهداشتی

۱۰- غیبت معلمان به دلیل عدم بیتوته در روستا

هر کدام از موضوعات فوق نیازمند تشریح و بازشناسی و ارائه راهکارهای مناسب و مفید می باشد که در این اندک مطالب نمی گنجد . امید است در فرصت های دیگر مورد بحث و بررسی قرار گیرد .

مدیریت در کلاس های درس چند پایه:

مدیریت کلاس درس در آموزش و پرورش کلاس های درس چند پایه حایز اهمیت زیادی است مدیریت کلاس درس به پیش بینی ها و روند ضروری برای ایجاد و حفظ محیطی که در آن یاد دهی و یادگیری به وضوح می پیوندد تعریف شده . هدف اولیه مدیریت کلاس اثر بخش ، کاستن از بدرفتای یا حتی ایجاد یک محیط منظم نیست . ارایه تمرین ها و فعالیت هایی که دانش آموزان را به انفعال بکشاند و سبب به هم ریختن نظم هم نگردد ، به معنای افزایش فرصت یادگیری نیست . درست ، بر عکس چنین شرایطی از فرصت های یادگیری می کاهد . این موضوع ، در کلاس های درس چند پایه در خور توجه است ، زیرا

بسیاری از دانش آموزان مجبورند ساعاتی از روز را ساکت و بی هدف در گوشه ای از کلاس سپری کنند تا معلم بتواند به گروه دیگری از دانش آموزان تدریس نماید و یا از آنها خواسته می شود به روخوانی مطالب کتاب یا فعالیت دیگری بپردازند اما بر کلاس و فعالیت های دانش آموزان نظارت و مدیریت هدفمند اعمال نمی شود کلاس آرام و منظم است اما بر یادگیری و میزان یادگیری افزوده نمی شود. این موضوع در کلاس چند پایه در خور توجه است. زیرا بنایی ترین هدف از مدیریت کلاسی اثر بخش، یادگیری یا افزایش یادگیری دانش آموزان است.

راه حل های مدیریت توان مند در کلاس درس:

- ۱- بالا بردن توان آموزشی: توانایی و تسلط معلم بر مفاهیم و مطالب آموزشی، روش های تدریس مناسب، مدیریت زمان، رسیدگی دقیق به فعالیت ها و تکالیف دانش آموزان و... از معلم تصویری ایجاد می کند که دانش آموزان را خودانگیزخته به احترام و ایجاد نظم وامی دارد.
- ۲- تدوین و اجرای قواعد (قانون کلاس): با تدوین قواعد، معلم آگاهی خود را از آن چه در کلاس می گذرد اعلام می کند و دانش آموزان هم در آغاز سال تحصیلی از انتظارات رفتاری و آن چه باید در کلاس به آن پایبند باشند، به روشنی از معلم خود دریافت می دارند. برای دستیابی به این هدف می توان از همان آغاز سال تحصیلی با تشکیل یک جلسه بحث و مشورت، از قواعدی که خود دانش آموزان نسبت به آن آگاهی دارند مطلع شد و مواردی دیگر بر آن افزود و در کاغذ بزرگی در معرض دید دانش آموزان قرار داد. همخوانی این مطالب (قانون کلاس) قبل از شروع برنامه تدریس روزانه، ضمن این که در تثبیت انتظارات معلم موثر است، در ایجاد آمادگی برای ورود به تدریس و جلوگیری از پراکندگی افکار دانش آموزان تاثیر بسزایی دارد. در مواقع لزوم معلم می تواند با اشاره به این قواعد، بی انضباطی دانش آموزان را گوشزد نماید.
- ۳- افزودن بر رفتار پسندیده: روشی که هم اکنون نگارنده در کلاس خود اجرا می کند به نوعی تعریف رفتارها و آموزش اعمالی است که دانش آموزان در هر مقطع سنی انجام می دهند. در واقع ایجاد آگاهی نسبت به آن چه یک فرد در زندگی روزمره خود انجام می دهد ساده ترین راه برای تزریق رفتارهای مثبت به کلاس درس و تقویت احترام به دیگران، خود فهمی، اشتیاق به یادگیری و انضباط در کلاس درس است. معلمان چند پایه می توانند با تشویق دانش آموزان به انجام رفتارهای خوب و پسندیده از آن ها بخواهند در طول هفته رفتارهای خوب خود را یادداشت کرده و در پایان هفته به نماینده پایه (به استثنای اول و دوم) تحویل دهند تا ضمن قرائت در کلاس درس با ذکر نام انجام دهنده عمل، یکی از رفتارهای خوب وی با انتخاب معلم و با نام خود او در یک برگه کاغذ نوشته شود و به مدت یک هفته در کلاس درس در معرض دید همگان قرار گیرد. امور مربوط به پایه های اول و دوم در صورتی که خود نمی توانند آن را انجام دهند به نمایندگان پایه های دیگر سپرده می شود. با این شیوه خزانه ای از رفتارهای پسندیده در اختیار همه دانش آموزان قرار می گیرد و هر هفته رفتارهای مثبت جدید تولید خواهد شد.
- ۴- کاستن از سرزنش و تنبیه: اگر از سرزنش استفاده می کنید، باید اطمینان حاصل کنید که استفاده از آن موثر خواهد بود. فقط عمل او را نشانه بگیرید نه خود دانش آموز را. دلیل رفتار یا عمل ناشایست و نامطلوب را بیان کنید و راهکار تبدیل عمل نامطلوب را به عمل مطلوب به او بنمایانید.
- ۵- راهکارهای دیگر برای اعمال مدیریت موفق در کلاس درس:

(الف) تاکید بر نکات مثبت

(ب) پرهیز از دست انداختن و مسخره کردن

(ج) پرهیز از تنبیه گروهی

(د) عدم استفاده از نمره برای تهدید
(ه) لذت بخش کردن یادگیری با روش شوخ طبعی
(و) عدم ارائه تکلیف درسی به عنوان عامل تنبیهی
(ز) استفاده از والدین برای کاستن از بد رفتاری
(ح) نشان دادن علاقه و احساس دوستی به دانش آموزان
سازماندهی کلاس:

سازماندهی کلاس یکی از مهمترین عوامل برای کمک کردن به فراهم نمودن فرصت تدریس موثر است
اگر کلاس درس به خوبی سازماندهی شود هر اندازه طرح درس به خوبی فراهم شده باشد راهی به سوی
موفقیت نخواهد داشت.

معلم کلاس چند پایه ، هم باید درس را سازمان بدهد و هم باید فضای فیزیکی کلاس را به خوبی سازمان
بدهد. چگونگی آرایش میز و نیمکت در کلاس و نحوه بهره گیری از دیوارها و سقف و کف کلاس تأثیر
زیادی برای عملکرد کلاسی معلم و دانش آموزان دارد. معلم کلاس درس چند پایه متوجه توانایی طبیعی
دانش آموزان برای شناخت و کنجکاوی باشد و برپایه این ویژگی دانش آموزان فعالیت های یادگیری
مناسبی را طراحی و به آنان ارائه دهد.

شایسته است معلمان وظیفه ذاتی خود در کلاس درس را هم مورد توجه قرار دهند. یکی از وظایف معلم در
کلاس درس پدید آوری محیط یادگیری بر انگیزنده است.
سازماندهی فیزیکی کلاس های چند پایه

۱ - اختصاص دادن گوشه ای از دیوار کلاس برای نمایش کارهای دانش آموزان

۲ - انتخاب گوشه های مناسب برای موضوعات مختلف. مثال: گوشه ای برای علوم و طبیعت و
جغرافیا، گوشه کتاب، گوشه لوازم و کارگاه هنر، گوشه ریاضی، گوشه مغازه برای آموزش مهارت
های اجتماعی، گوشه خواندن، میز اکتشاف و...

۳ - قرار دادن میز معلم در جایی که دانش آموزان به سهولت با وی ارتباط داشته باشند.

۴ - چیدمان میز و نیمکت ها: دانش آموزان در کلاس درس سه نوع فعالیت: توجه به تدریس معلم،
انجام مطالعه انفرادی، انجام تکالیف درون کلاسی به صورت فردی و گروهی انجام می دهند. با توجه به
این فعالیت ها، بهتر است چیدمان کلاس به سه بخش تقسیم گردد. قرار دادن پایه های نزدیک به هم (چهارم و پنجم) در یک بخش از کلاس یکی دیگر از روش های چیدمان است.
در آینده به بررسی روش های تدریس نوین و مناسب برای کلاس های چندپایه خواهیم پرداخت
چکیده

در این مقاله رشد همه جانبه شاگردان توسط تدریس با الگوی ترکیبی برای یادگیری در کلاسهای چندپایه
مورد نظر است، به طوری که شاگردان با دریافت آموزش در کلاسی که معلم از این الگو استفاده می کند
علاوه بر افزایش یادگیری می تواند دربارهی مراحل رشد اجتماعی، شناختی اخلاقی انفرادی و رفتاری
خود آگاهی یابند. هدف معرفی یک الگوی ترکیبی برگرفته از الگوهای تدریس پیش سازمان دهنده،
استقرائی، دریافت مفهوم، کاوشگری، بدیعه پردازی، یاران در یادگیری، انفرادی و سیستم رفتاری
برای تدریس در کلاسهای چندپایه است. نکتهی قابل توجه این است که در این الگو از آموزش مستقیم و
غیرمستقیم بطور هماهنگ استفاده می شود و می توان تمام اوقات کلاس را مصروف وظایف مرتبط با
تعلیم و تربیت کرد و بر بهر موری در کلاس درس افزود و معضل کمبود وقت را که تدریس به شیوهی
مستقیم ایجاد می کند به جوی شوق برانگیز که شاگردان را به طی مراحل یادگیری می کشاند تبدیل کرد.
تدریس خوب مبتنی بر الگوها و روشهای مناسب باعث برطرف شدن بخش عظیمی از مشکلات کلاسهای
چندپایه خواهد شد. و این کلاسها را برای معلم و دانش آموزان لذت بخش می سازد.

در استفاده از الگوی ترکیبی جهت تدریس در کلاس های چند پایه مواردی از قبیل :

تعداد شاگردان ، تعداد پایه ها ، فقیر و غنی بودن شاگردان و زمینه ی اقتصادی ، فرهنگی و تربیتی مختلف آنان موجب افزایش یادگیری و کاهش پراکندگی پیشرفت تحصیلی شاگردان می شود . از این الگو می توان برای تدریس تمام سطوح و پایه های تحصیلی و نیز همه ی دروس استفاده کرد .

مقدمه :

هماهنگی با تغییرات دنیای در حال تغییر و دگرگونی ، یکی از نگرانی های انسان روزگار ماست . در سراسر دنیا اندیشمندان ، سیاستمداران ، برنامه ریزان آموزشی و پدران و مادران تلاش می کنند شیوه هایی بیابند که بتوان با استفاده از آنها کودکان امروز را برای زیستن در دنیای غیر قابل پیش بینی فردا آماده کرد . تاکنون مطالب بسیاری در مورد هدف تعلیم و تربیت نوشته شده است شاید بسیاری از متخصصان تعلیم و تربیت معتقد باشند که تربیت ، فراگیران را به سطوحی از رشد می رساند که خود به تنهایی قادر نیستند به آن سطوح برسند .

مایه ی بسی تأسف است که مدارس امروز برای دستیابی به فن آوری هایی که به کار یافتن اطلاعات می آیند ، در فشار قرار گرفته اند و این امر به بهای غفلت آنها از چهار ستون آموزش یعنی «آموختن چگونه دانستن ، آموختن چگونه رفتار کردن ، آموختن چگونه با دیگران زیستن و آموختن چگونه بودن» تمام شده است .

تعلیم و تربیت فقط فراهم آوردن اطلاعات نیست بلکه پرورش کامل شخصیت انسان و سیر و سفر به دنیای درون به قصد ایجاد شناخت و پرورش ارزشهاست . در چنین دیدگاهی بی گمان معلمان در کانون فرایند آموزش جای می گیرند و آموزش بدون وجود آنان ناممکن است . به گمان بسیاری از ما جوهر آموزش – آموختن به منزله ی گنج درونی انسان- نامحسوس و درک ناشدنی است .

از جنبه ی آرمانی ، آموزش ارتباط دوسویه است که در طی آن معلم و شاگرد هر دو می آموزند . به گفته ی مهاتما گاندی ، معلم واقعی کسی است که خود را شاگرد شاگردانش بداند . یکی از موضوعهای کلیدی کنفرانس جهانی آموزش برای همه تلاش برای یافتن روشهای یادگیری نوین و سازگارتر با نیازهای دانش آموزان بود . هیچ راحل آماده ای برای پیشرفت آموزش نمی توان یافت . هر کشور و اجتماعی باید

روشهای آموزش خاص خود را بیابد و از تجربه های سایرین برای مقابله با مشکلات خویش بهره جوید . کسانی که اصلاح روشهای آموزش را مدنظر دارند برای رسیدن به مقصود باید با چراغ خرد و تجربه گام بردارند و معلمان کارآمد و تأثیرگذار را سرمشق خود قرار دهند . با اندکی مطالعه در تاریخ تعلیم و

تربیت می توان دریافت که سابقه ی کلاسهای چندپایه به آغاز تعلیم و تربیت گروهی منتهی می شود . و با در نظر گرفتن بافت جمعیتی روستاها در آینده نیز وجود خواهد داشت زیرا علاوه بر آن که مسأله ی غیره اقتصادی بودن کلاسهای کم تعداد را حل می کند به تکمیل پایه های تحصیلی نیز کمک می نماید . پراکندگی

روستاها ، عوامل خاص جغرافیایی ، رشد منفی جمعیت به صورت کلی و کمبود تعداد دانش آموزان واجب التعلیم در بعضی از روستاها ، استفاده از وجود اطفال لازم التعلیم در امور کشاورزی در سایر امور

معاش خانواده های روستایی ، کمبود یا نامناسب بودن راههای ارتباطی بین روستاها و شهرها ، عدم موافقت بیشتر خانواده های روستایی به تحصیل دختران و از جمله مسائلی است که وجود این کلاسها را الزامی می سازد . پس شایسته است نوع نگاه ما به این کلاسها و ضرورت وجودشان تغییر نماید و به

عنوان يك « فرصت آموزشی » و نه يك « بحران » کلاسهای چند پایه را مورد توجه قرار بدهیم . می توان گفت که این کلاسها مثال زدن چندنشان با يك تیر است چون معلمی ك در يك کلاس چند پایه تدریس می کند در واقع در طول يك سال ، تجربه ی شش سال آموزش را به دست می آورد . پس باید تدریس در این کلاسها را غنیمت بدانیم و به عنوان يك فرصت خوب به آن بنگریم .

تدریس و یادگیری در همه جای جهان در محیطهای اجتماعی به نام کلاس درس انجام می گیرد . در این کلاس ها دانش آموزانی وجود دارند ، که سطح توانایی ها و قابلیت های آنها بسیار یکسان است . این گونه

کلاسها ، کلاسهای همگون نامیده می شوند. کلاسهای دیگر شامل دانش آموزانی است که از نظر قابلیت‌ها ، میزان یادگیری‌های اولیه و سایر ویژگی‌ها بسیار با یکدیگر تفاوت دارند . این گونه کلاسها ، کلاسهای ناهمگون نامیده می شوند . که کلاسهای چندپایه مثال بارزی از آن است که حتی چند پایه تحصیلی در يك کلاس قرار می گیرند .

تحقیقات زیادی برای مقایسه تأثیر کلاسهای همگون و ناهمگون در مورد میزان پیشرفت تحصیلی دانش آموزان انجام شده است . نتایج تحقیقات مزبور را می توان چنین بیان داشت که دانش آموزان ضعیف در کلاسهای همگون در مقایسه با همتایان خود در کلاسهای ناهمگون گرایش کمتری برای رسیدن به پیشرفت تحصیلی دارند . تأثیر مستقیم محیط روانی کلاس بر روی یادگیری دانش آموزان به عنوان يك عامل مهم دارای پشتوانه‌ای تجربه‌زادی است . والبرگ محیط روانی کلاس را به عنوان جو یا فضای کلاس توصیف می کند . که بالقوه همانند يك گروه اجتماعی بر آنچه که دانش آموزان یاد می گیرند ، تأثیر می گزارد .

والبرگ حتی بیان می کند که تأثیر محیط روانی کلاس بر یادگیری نتایج شناختی ، عاطفی و رفتاری تقریباً ۳۰ درصد می رسد . تأثیر این عامل در یادگیری نتایج مذکور از تأثیر عوامل دیگر مانند رفتار ورودی و پیشرفت تحصیلی دانش آموزان بیشتر است .

سه عنصر محیط روانی که مربوط به یادگیری دانش آموزان است عبارتند از :

عاطفه ، وظیفه و سازماندهی . معلمان اثربخش با ترکیب این سه عنصر قادر به ایجاد و آفرینش کلاسهای خواهند بود ، که در نظر دانش آموزان وجهه‌ای جذاب ، وظیفه‌مدار و کاملاً سازمان یافته دارد . کلاسهای جذاب ، کلاسهایی هستند که در آن دانش آموزان متوجه گونه‌ای احترام متقابل میان خود و معلم می شوند ، روابطی مثبت و منفی بر همکاری و مشارکت میان دانش آموزان حاکم است و در نهایت درچنین کلاس هایی ، آنها از رضایت و خرسندی بیشتری بهره‌مند می شوند .

در ۳۰ سال گذشته سه تحول مهم موجب پیشبرد تدریس شده است . یکی تحقیق مداوم بر الگوهای خاص و توسعه‌ی الگوی جدید و در نتیجه ، شفاف سازی بوده که بر اثربخشی آنها افزوده است . دوم توسعه ترکیب الگوها با برنامه‌های قوی درسی است . سوم تحولات تکنولوژی الکترونیکی که توسعه‌ی کتابخانه‌ها را همراه دارد و اطلاعات انبوهی به داخل کلاس های درس کودکان می آورد .

حال این سؤال پیش می آید ، که چرا با وجود این سه تحول مهم تعلیم و تربیت در کلاس های چندپایه هنوز مورد انتقاد است ؟

در جواب این سؤال می توان گفت : که جدا از کمبود زمان ، تعداد پایه‌ها ، عدم وجود امکانات آموزشی و مهمترین دلیل آن ناشناخته ماندن الگوهای خوب تدریس برای بسیاری از مربیان تعلیم و تربیت و به کارنبستن آنها می باشد و آن هم به دلیل کم تجربه بودن معلمان کلاسهای چندپایه می باشد . چون اکثر معلمان این کلاس ها معلمانی باتجربه‌ی کم می باشند که در اوایل خدمت خود هستند لازم است آن الگوها را بشناسند ، یادگیرند و به کار ببرند .

کلاسهای چندپایه را می توان با کمک روش های زیر اداره کرد :

- روش محوری .

- روش گروهی .

- روش مشترك محوری و گروهی .

ولی هر کدام از این روش دارای محاسن و معایبی است اما به گفته‌ی یکی از صاحب نظران تعلیم و تربیت «همه روشها فقط وسیله هستند» این ما هستیم که باید در صورت ملاحظه‌ای شیوه‌های بهتر ، خود را در قالب خاص قرار ندهیم .

حال این سؤال پیش می آید که بهترین روش تدریس در کلاس های چندپایه کدام است ؟

هیچ يك از روشهای تدریس فی‌نفسه خوب یا بد نیستند بلکه نحوه و شرایط استفاده از آن هاست که باعث قوت یا ضعفشان می‌شود. لذا معلم باید با توجه به: هدفهای آموزش – محتوی هر درس – نیازها و علایق دانش‌آموزان – امکانات موجود – تراکم دانش‌آموزان – تعداد پایه‌های موجود در کلاس و ... مناسب‌ترین شیوه را برای يك تدریس مطلوب انتخاب نماید.

مسلماً در يك جلسه تدریس، الزاماً نباید فقط از يك روش استفاده کنیم و بر حسب موقعیت می‌توانیم ترکیبی از روشهای تدریس را مورد بهره‌برداری قرار دهیم. برای انجام این مهم باید شناخت، توانایی و مهارتهای فراوان در بکار بردن الگوهای متنوع تدریس را داشته باشیم. بسیاری از معلمان میان الگو و روش تفاوت قائل نیستند ولی با توجه به تعاریف الگو و روش تدریس می‌توان دریافت که هر معلمی در واقع با انتخاب يك الگوی خاص، راه و روش و رسانه‌ی مورد لزوم برای رسیدن به هدف را نیز انتخاب کرده‌است.

اینکه فقط نیاز به تغییر را بشناسیم در خیلی از موارد ما را به مقصود نمی‌رساند. دستیابی به پیشرفت آموزشی به دانسته‌ها و مهارتهای معلمان بستگی دارد. البته معلم باید مفاهیم پیچیده را توضیح دهد اما شیوه‌های دیگری هم برای اصلاح آموزش داریم که دستیابی به آنها به مهارت معلم نیاز دارد. معلمان می‌توانند مهارتهای خود را از منابع زیر بدست آورند:

- ۱- دوره‌ی کارآموزی قبل از خدمت.
 - ۲- کتابها و راهنما و دستورالعملها.
 - ۳- دوره‌ی کارآموزی ضمن خدمت.
- با مراجعه به منابع جدید و شبکه‌ای اینترنتی به ویژه شبکه‌ی انجمن برنامه‌ریزی درسی و رهبری آموزش، کلیه‌ی الگوها مورد بررسی قرار گرفته و تلاش گردیده تا مفاهیم اصلی و کلیدی هر يك از الگوها استخراج، سازماندهی مجدد و خلاصه گردد. در مجموع، بر اساس مطالعات انجام شده در دهه ۹۰ و اوایل قرن ۲۱، تمایل متخصصان الگوهای تدریس دال بر طبقه‌بندی کردن الگوهاست براساس آخرین طبقه‌بندی الگوهای تدریس در چهار خانواده اصلی تقسیم بندی شده‌اند این خانواده‌ها عبارتند از:
- الف) خانواده‌های پردازش اطلاعات.
 - ب) خانواده‌ی اجتماعی تدریس.
 - ج- خانواده‌ی تدریس فردی.
 - د) خانواده‌ی سیستم رفتاری.

اگرچه هر يك از خانواده‌های الگوهای تدریس رویکردی متمایز نسبت به تدریس دارند اما به هیچ وجه متضاد نبوده و می‌توان از عناصر و مؤلفه‌های آنها به صورت ترکیبی سودجست. این امر مستلزم خلاقیت، تجربه و مهارت و وسواسی علمی و حرفه‌ای است. در اینجا به طور مختصر به چهار خانواده الگوهای تدریس اشاره می‌شود. که می‌توان از ترکیب این الگوها جهت بالا بردن کارایی معلمان در کلاسهای چندپایه به منظور جبران کمبود وقت و تعداد پایه‌ها و استفاده کرد.

الف) الگوهای پردازش اطلاعات

خانواده‌ی الگوهای پردازش اطلاعات، همانطوری که از اسم‌شان پیداست، در پردازش اطلاعات به دانش‌آموزان کمک می‌کنند. علاوه بر این دانش‌آموزان در حین جمع‌آوری اطلاعات و کار روی آنها، معمولاً دانش را به شکل مشاهدات یا داده‌های از کتابها و منابع بدست می‌آورند. پس دانش در سطح سازمان یافته‌تری ایجاد می‌شود، بدین ترتیب که با طبقه‌بندی ساده شروع می‌شود و سطح آن تا ساختار دانش رشته‌های علمی و نهایتاً تا دانش نظری از جمله راه‌های مختلفی که تئوری‌ها ساخته می‌شوند گسترش می‌یابد.

الگوهای پردازش اطلاعات به روشهایی تأکید می‌کنند که از طرف گردآوری اطلاعات و سازماندهی آنها، درك مشکلات و ارائه راه‌حلهایی برای آنها و توسعه مفاهیم و زبان برای انتقال راه‌حلها، شور و شوق

انسان را برای درك جهان افزایش می دهند . تمام الگوهای پردازش اطلاعات به دانش آموزان كمك می کنند تا نسبت به استراتژی های یادگیری آگاهی یافته و از این استراتژیها برای تحقق و تفكر در دنیای پیرامونشان استفاده نمایند . بنابراین ، این مدلها وجه اشتراك زیادی دارند . همه ی آنها در يك هدف مشترك هستند ، هدف مشترك آنها این است كه در فراگیران كاوشگری پرورش دهند . با این حال ساختار و اهداف این مدلها ، با توجه به آنچه مورد تأكید قرار می دهند . ابزار یادگیری و جنبه های از محتوا كه فراگیران را قادر به كشف می کند متمایز هستند . و از این خانواده ها می توان به الگوهای تفكر استقرائی ، كسب مفهوم و پیش سازمان دهنده اشاره كرد .

(ب) خانواده ی الگوهای اجتماعی تدریس :

وقتی با هم كار می كنیم يك انرژی جمعی به نام سینرژی (هم افزایی) تولید می كنیم الگوهای اجتماعی تدریس به وسیله تشكيل گروه های یادگیری ، از این پدیده استفاده می كنند . الگوهای اجتماعی شبیه به هم هستند از این جهت كه همگی مهارت اجتماعی و سینرژی (هم افزایی) را افزایش می دهند و در نهایت در دانش آموزان تعهد اجتماعی ایجاد می كند و ابزارهای را برای مشاركت در بالاترین اشكال جریان دموكراتيك فراهم نمایند . تمام الگوها به دانش آموزان كمك می كنند . تا از طریق بررسی جمعی ، ساخت دانش را فرا بگیرند . الگوهای اجتماعی ، از لحاظ تعامل اجتماعی دامنه اهداف اجتماعی را مورد توجه و تأكید قرار می دهند . و از الگوهای این خانواده می توان به الگوهای ایفای نقش ، بررسی گروهی و كاوشگری اجتماعی اشاره كرد .

(ج) خانواده الگوهای تدریس فردی

الگوهای یادگیری فردی با چشم انداز شخصیتی يك فرد آغاز می شوند و تلاش می كنند تا آموزش و پرورش را طوری شكل دهند تا بتوانیم خودمان را بهتر درك كنیم ، مسئولیت آموزش و پرورش خودمان را بر عهده بگیریم و یادگیریم به حدی فراتر از رشد فعلی مان برسیم برای اینکه در جستجوی مان برای زندگی در سطح بالا ، حساس تر ، قوی تر ، شویم . گروه الگوهای فردی به دیدگاه فرد توجه زیاد می كند و در صدد هستند تا استقلال سازنده را در فرد تشویق نمایند تا افراد به طور فزاینده ای خودآگاه شوند و مسئولیت سرنوشت خودشان را بر عهده بگیرند . و از الگوهای این خانواده می توان به الگوهای تدریس غیرمستقیم ، خودشكوفائی و سیستم های مفهومی اشاره نمود .

(د) خانواده سیستم های رفتاری

در این الگوها ، انسان به منزله سیستم های ارتباطی خود اصلاح گر در نظر گرفته می شوند كه در واكنش نسبت به اطلاعات دریافت شده در مورد نحوه انجام موفقیت آمیز وظایف ، رفتار خود را تغییر دهند . از الگوهای این خانواده می توان به الگوهای یادگیری اجتماعی ، تدریس مستقیم و یادگیری در حد تسلط اشاره كرد .

بدون مطالعه ی چهار خانواده الگوها نمی توان هماهنگی الگوها را با هدفها در زمان تدوین برنامه تحصیلی ، دروس و فعالیتها به طور كامل در نظر آورد . اما باید به خاطر سپرد . هنگام بررسی هر الگو برای تدوین برنامه های یادگیری ، در واقع الگو بخشی از سابقه ی ذهنی ما می شود . جالبترین نتیجه تحقیقات نشان داد اثرات چشمگیر ناشی از ترکیبی چند الگو برخورد با مسائل چند جانبه ی آموزش و پرورش است . تحقیقات اسپالدینگ اهمیت ترکیب الگوها در يك برنامه ی آموزشی و پرورشی برای روی هم گذاردن و نایل آمدن به هدفهای چندگانه را نشان می دهد . آموزش و پرورش مؤثر مستلزم ترکیب یادگیری انفرادی ، اجتماعی ، و تحصیلی است با استفاده از چندین الگوی مناسب به بهترین نحو حاصل می شود .

روشهای تدوین یافته در كلاسهای چندپایه می تواند برای نوع خاص محتوا در يك پایه موفقیت آمیز و برای اغلب محتوای پایه های دیگر تطبیق یابد . به طور مثال ، از روشهای استقرائی ، كه برای محتوای علوم تجربی و اجتماعی تدوین یافته است می توان برای مطالعه ی ادبیات و ارزشهای اجتماعی استفاده

شود. پس از يك الگوی خاص می توان برای تمام پایه ها به طور همزمان استفاده نمود و باید توجه داشت که استفاده از الگوی خاص چون دارای برنامه و صرفه جویی در وقت است می تواند به طور جدی معضل کمبود وقت که بیشتر ناله و شکوه معلمان کلاسهای چند پایه از آن است و سردرگمی را در کلاسهای چند پایه برطرف کند و فضای بانشاط برای دانش آموزان و معلم به وجود آورد. استفاده از الگوی ایفای نقش در يك کلاس چندپایه که دارای پایه های سوم تا پنجم است می تواند بهترین اثر آموزشی و پرورشی را به جا بگذارد. بطور مثال می توان از آن برای تدریس تاریخ پایه پنجم، انشا نویسی پایه چهارم و هنر پایه سوم همزمان استفاده نمود. که این مصداق همان زدن چند نشانه با يك تیر است. و این نیز تنها زمان امکان پذیر است که معلمان آشنایی و تسلط کامل بر الگوهای مناسب تدریس داشته باشند.

پس می توان گفت بهترین روش و الگو جهت تدریس در کلاسهای چندپایه همان الگوی ترکیبی است. که به اثرات مثبت آن تا حدی اشاره شد. و باید توجه داشت هدف مشترك تمام الگوها کمک به توانمند شدن شاگردان در یادگیری است یعنی یادگرفتن نحوه یادگیری.

هدف این مقاله معرفی يك الگوی ترکیبی تدریس برگرفته از الگوهای تدریس، پیش سازمان دهنده، استقرائی، دریافت مفهوم، کاوشگری بدیعه پردازی، یاران در یادگیری، انفرادی و سیستم رفتاری برای تدریس در کلاسهای چندپایه است. نکته قابل توجه این است که در این الگو از آموزش مستقیم و غیرمستقیم به طور هماهنگ استفاده می شود. و می توان تمام وقت کلاس را مصروف وظایف مرتبط با تعلیم و تربیت کرد و بر بهره وری در کلاس افزود و معضل کمبود وقت را در کلاسهای چندپایه کاهش داد. و همچنین می توان جو یکنواخت و کسل کننده ای را که تدریس به شیوه مستقیم ایجاد می کند به جو شوق برانگیز که شاگردان را به طی مراحل یادگیری می کشاند تبدیل کرد. با استفاده از الگوهای ترکیبی مواردی از قبیل: تعداد پایه ها، تعداد شاگردان، فقیر و غنی بودن شاگردان و زمینه های اقتصادی، فرهنگی و تربیتی مختلف آنان موجب افزایش یادگیری و کاهش پراکندگی پیشرفت تحصیلی شاگردان می شود و به شاگردان کمک می کند تا خود الگو را به عنوان يك الگوی یادگیری برای یادگیری سایر دروس به کار گیرند و به سوی استقلال در اندیشه و خلاقیت گام بردارند و همچنین این الگو برای تمام سطوح و پایه های تحصیلی و نیز همه ی دروس کاربرد دارد.

به هر حال توانایی صفت خوبی است، و يك الگو یا ترکیبی از الگوها که بتواند توانایی را افزایش دهد بر هر چیزی که شاگرد برای سالیان متوالی در پیش دارد اثر خواهد گذاشت و یادگیری در خلال این سالها را افزایش خواهد داد. حتی ساده ترین شیوه های متداول یادگیری توأم با تشریک مساعی، از اندازه اثر نسبتاً متعادلی برخوردار است. اما برنامه های بهبود آموزش مبتنی بر روشها و الگوهای بسیار خوب تدریس موجب افزایش سرعت پیشرفت کودکان در کلاسهای چندپایه می شود و تدریس خوب مبتنی بر این روشها و الگوهای مناسب باعث برطرف شدن بخش عظیمی از مشکلات کلاسهای چندپایه خواهد شد و این کلاسها را برای معلم و دانش آموز لذت بخش می سازد.

پیشنهادهات

* با فراهم سازی بستر مناسب می توان معلمان کلاسهای چندپایه را با روشها و الگوهای مناسب تدریس این کلاسها آشنا کرد.

* با استفاده از الگوها و روشهای مناسب تدریس می توان کلاسهای چندپایه را به عنوان يك فرصت آموزش در نظر گرفت نه يك بحران.

* با استفاده از الگوی ترکیبی تدریس می توان از تمام اوقات کلاسی در کلاسهای چند پایه به طور مناسب استفاده کرد.

* با الگوی ترکیبی تدریس می توان آموزش غیر مستقیم را به طور هماهنگ بر آموزش مستقیم افزود و موجبات رشد همه جانبه ی شاگردان را فراهم ساخت.

* با استفاده از الگوی ترکیبی تدریس می توان جو یکنواخت و کسل کننده ای را که در کلاسهای چندپایه

ایجاد می شود به جوی شوق برانگیز که شاگردان را به طی مراحل یادگیری می کشاند تبدیل کرد.

* استفاده از الگوی یاران در یادگیری و الگوی کاوشگری به شیوه ی محاکم قضایی موجب توسعه ی مهارت های اجتماعی و استفاده از الگوی پیش سازمان دهنده ، الگوی دریافت مفهوم ، الگوی استقرائی و الگوی بدیعه پردازی موجب توسعه ی معارتهای شناختی شاگردان می شود . و در عین حال برخورد آگاهی و تسلط بر رفتار منظم آنان می افزاید . بنابراین با ترکیب این الگوها در يك الگوی ترکیبی تدریس می توان موجبات رشد و توسعه ی همه جانبه ی شاگردان را فراهم کرد .

* برای استفاده از الگوی ترکیبی مواردی از قبیل : تعداد شاگردان ، فقیر و غنی بودن شاگردان ، تعداد پایه ها و زمینه ی اقتصادی ، فرهنگی و تربیتی مختلف آنان موجب افزایش یادگیری و کاهش پراکندگی پیشرفت تحصیلی شاگردان می شود .

* الگوی ترکیبی تدریس بر تمام سطوح و پایه های تحصیلی و نیز همه دروس کاربرد دارد . سه بعدی کردن کلاس درس برای جبران کمبود وقت .

-ثبت فعالیت ها در خارج از وقت آموزشی .

-استفاده از اولیای فراگیران برای تجهیز آزمایشگاه و کتاب خانه مدرسه .

-توجه به ترکیب جنسی و جسمی فراگیران در کلاس های چند پایه .

-استفاده از طرح درس مناسب نه (سناریوی آموزشی) .

-استفاده از مجلات و روزنامه ها خصوصا مجلات رشد برای تقویت بنیه علمی فراگیران .

-توجه به زبان مادری در کنار زبان رسمی و تلفیق این دوزبان باهم در هنگام ارائه تدریس برای اثر بخشی بهتر تدریس .

-استفاده از سه شیوه :محوری ،گروهی ،محوری -گروهی در تدریس .

-تدریس بعضی دروس به صورت اشتراک موضوعی (درس گیاهان که در علوم هر پنج پایه آمده است) .

-توجه به آرایش میز و نیمکت ونحوه چیدمان آن ها (نعلی شکل یا دایره ای) .

-تسلط به موضوع درس .

-استخراج اهداف کلی هر درس در ابتدای سال تحصیلی .

-توجه به ترکیب پایه ها (پایه های نزدیک به هم در کنار یکدیگر قرار گیرند).

-تدریس با استفاده از شیوه همیاری (بحث و گفتگو در کلاس درس) .

-استفاده از معلم یار یا خلیفه در کلاس .

-توجه به تفاوت های فردی فراگیران حین تدریس .

-توجه به فعالیت های مکمل و فوق برنامه .

-استفاده بهینه از کتاب خانه کلاسی و خلاصه نویسی داستاه های خوانده شده برای تقویت املا و انشا .

-اولویت بندی پایه ها برای تدریس (پایه اول یا دروس ریاضیات همیشه در ساعت اول درس قرار گیرند).

-انعطاف در برنامه درسی (منظور این است که بسته به شرایط و اتفاقات پیش آمده برنامه هفتگی را تغییر دهیم).

-تدوین برنامه عملیاتی سالانه با همکاری فراگیران در ابتدای سال تحصیلی .

-استفاده بهینه از کمترین وسایل کمک آموزشی در کلاس درس .

-استفاده از محیط و اشیای پیرامون مدرسه برای تدریس بعضی از دروس مانند بخش سنگ ها در علوم

در کنار سه شیوه مرسوم تدریس در کلاس های چند پایه (محوری ،گروهی ،محوری -گروهی)روش های تدریس جدیدی وجود دارند که دارای اثر فوق -العاده ای در تدریس می باشند .که به طور اختصار به آن ها اشاره می شود .

۱-همیاری در یادگیری :در این روش فرصت های زیادی برای فراگیران ایجاد می شود که مستقیماً باموضوعات درسی درگیر شوند .وکلاس به یک حالت زنده وفعال تبدیل شود .در این روش تعامل بین معلم و فراگیر خیلی مهم است .

۲-کاوشرگی در تدریس : بنیان گذار این روش ریچارد ساچمن (۱۹۶۲) میباشد .در این روش سعی می شود تا شاگردان بعضی از مهارت ها و زبان تحقیق وکاوشرگی را بیاموزند وبه آن ها کمک کند تا در خود انسجام فکری ومهارت های لازم برای ایجاد سوال وتحقیق برای یافتن پاسخ آن ها را کسب نمایند .

۳-تدریس مبتنی بر سوال : این روش تدریس باعث می شود تا فراگیر وارد عمق مطالب درسی شده وسوالاتی غیر از سوالات کتاب طرح کرده ویا سوالات کتاب را به شکل دیگری طرح نماید که این عمل باعث یادگیری بهتر می شود .

۴-تدریس مبتنی بر ایفای نقش : ایفای نقش پلی است بین حرف وعمل .در این روش جریان مناسبی برای انواع دست ورزی وجستجوگری ومهارت یابی به وجود می آید .روش تدریس ایفای نقش در فراگیر سبب فراگیری مهارت های نوین ، تحریک خلاقیت وبهبود ارتباطات می شود .

۵- روش تدریس مبتنی بر یورش فکری / بارش مغزی : در این روش تدریس فراگیران گرد هم می آیند تا با کمک و هم فکری یکدیگر راه حل های را برای مساله ای پیدا کنند . بنیان گذار این روش الکس . اس . اسبورن (۱۹۸۳) است . این روش دارای سه کارایی عمده می باشد . رقابت ، پشتیبانی ، تسهیل اجتماعی .

۶- روش تدریس مبتنی بر پرسش و پاسخ : این روش همان روش سقراطی میباشد . در این روش معلم به وسیله پرسش یا مساله ای شاگردان را به تفکر درباره - ی مفهومی جدید یا بیان مطلبی تشویق می کند . در این روش فراگیر تلاش می- کند با کوشش های ذهنی از معلوم به مجهول حرکت کند .

